

ОЛЧАЛЫГ ОРУК

ДЭЗШТИГ АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛАВЫШАН

Бистид районум ажы-ишчилери бо чыдыни нитиниң малында 13660 тонна сөгени, 45900 тонна силосту, 4890 тонна сенажым, 1000 тонна сөгөн далгааны белетээр. Ону ай-шаама, чидирг чокка ажар алырине бүгү күшү, техниканы мөндүзгөстөгү бис.

контролёрлар тракторларын, сөгөн ажар кожуг техникумунун ажылын, оларнын техниктиг ажаалдын доктаамал дайгаар келген. Арык кектерини ажаал турарын олар оза контролёр аш, шыгымы үчөттү тургускам.

Малдын баш сакны өстүрерини, оон продуктулуун беддерини үлдээни — быжыг чөм баазаны тургузары болур дээрин партия Топ Комитети ооналар айткан. Көдөдө дайгылчылар оз айтышымынга дүүнөр боттарынын ажылын улам идеяжидини турар.

Ажы-агыларда АВМ агрегаттары ойшаанда өптөн тургусаанын уе үеде ажаалдай турган. Изыг турбужо «Сельхозтехника» каттыжышымын талаамдан оз дериникинери өптөн доозарнын чогуур хөмөгөрүн алган. Ол шыкын агрегаттарын техниктиг дайдырылаан организастаан, оларны ажылдайыр мержекилдик механикастарын шылип албай турган. Бичимини сөгөн далганы болбазырды чиг-атти үзүктүмүктүнүң чедирин берип, социалистик чарышты организастап тура, оон моральдык илиг бериникинерини принциптерин ажаалай турган. Бо бүгүну улусчу контроль комитетте чугаалашкан соонда ажы-агыйлар уауртукчулары чөптөрүнн чайдзырынмы хөмөгөдөрүн ап чоруткан.

Районду улусчу контроль комитети болгаш постулары бо чугула кампания агаар бетинде сөгөн ажаар техника септелгенин чоруп турарын доктаамал контролёрдан. «Саян», «Шивилинг» совхозтарда техника септелгенин эки организастааннан чамлык чөптөрүнн, млнгины чамлык трактор агрегаттарын, көдө ажы-агый машиналарын шынар чөк септер турар фактыларын изерткен. Техника септелгенин чөптөрүнн доктала чайдзырып инженер-техниктиг ажаалчылардан шынгын негезен. А септелге мастер-скаларда тургустунган улусчу контроль постулары хьнамадан илерен чөптөрүнн чайдзырып талазы-биле кангыг хөмөгөдөр алынганын контролга алган.

Районду ажы-агыларында сөгөн белеткеленин үеинде күш-ажылы организастаан агмы үеде алзон өкжип, мал чөмини курдавырларын тургузары көлдөп турар. Чер-чөдө улусчу контрольларын ажаа кириген улуу биче өвөс. Мал чөминн казгалалыне база онза күчөнгөй салып, бөдүүн, чузуктуг, концентраттыг чөмөрүнн шынгын үчөдүн тургузарын, оон килограмм бүтүрүн кири бичип, илегалдык черлерде эки казгалалынын турарын контролёрлар челип ап турар. Ажы-агыларда сараттарын казгалалынын хөмөгөдөрүн ап, чамлык черлерде мал чөмин кышталгага чедирин ажаа сөгөн шыкжаар складтарга шыкжаарнын хөмөгөдөрүн ап турар. Сөгөн көсөр шөлдөрү, сөгөн малга саза бастыар чорукка үдөр демселиди контролёрлар чер-чөк Советтерини депутаттары-биле кады ап чорудуп турар.

Районду улусчу контроль комитети мал чөминин белеткеленин эгезине механизастаттыган бүгү отрадтарга, бригадаларга, заводчаларга түр постуларын тургускан. Изыг бүдүрүлгенин муракчыларын 68 дайгылчы ажаалап турар. «Өк», «Ызыг таракчы», «Саян» совхозтарын шыналарында улусчу контроль постуларын ажылы идеяжидин. Чижэ, «Өк» совхозта контролёрлар ситенин кеил, бөдүү, сараттап турарын, витаминниг сөгөн далганы белеткөр агрегаттарынн ажылын байтайгы хушдерин агаален контролёрга алган. Контролёрлар А. Доспан, М. Тюлюш, М. Кузмин олар хьнамадаларга идеяжидин кирижип, хий-чийчини каалгазын аз сепкалдыг чоруксеп келгенер. «Өк» совхозта байтайгы хушдер сөгенин бөдүү, сараттаанын шынар чөк кылып турганын дайгылчылар өскөргөш, бурулуларга оны катап кыдыларын совхозтун Чанаш салбырынн удууртукчуларына негезен. Тараг салбырында контролёрлар О. Донган, В. Дозлат олар мал чөминин белеткелени доктаамал дайгаар, идеяжидин ажаалап турар. «Халды» совхозта агрономун бичим бригадирини харымсалга чок чорутун ужурудан көскөн ситенин, сараттарынн шынары багай болганын контролёрлар тодалары, совхозтун удууртукчуларына дайгылтан. Дүргөн хөмөгө алган соонда оз чөптөрүнн чайдзырын, буртуларын шынгын салгындуган.

Ол бүгү ажылар-биле чергелештер кулгаура-амырлар айтырылганын, мал чөминн белеткелерини азын-чөм хайдырылганын дайгылчылар оон өртпөй турар. Бригадаларда столоваларынн продуктулар, эг болгаш өске-лаа үзүлдөр-биле дайдырылганын, шыналарда сөгөнгөдөрү хушкеси өзгөн чедирин берип турарына олар уауртукчу чедирин келген.

Бо чугула кампания үеинде контролёрду хейге калбаа-биле билигин болдурып доктала чайдзырып тургускам. Ол сорудага-биле механизастаттыган заводчаларга, бригадаларга тургускам стандарттерге постулар кезигүериниң дайынын аскал. «Массаны контролёрла», «Удуураттын» деп хуудустарын уауртукчу турар.

Л. ШУТОВ.

Би-Хем районну улусчу контроль комитетиниң даргазы.

Өвөнни кезе талаан ис. Ону көрүп кааш ачкынын эдэрген иды сымгайнын, бурунгаар дөп берип чүктүвүшкан, айтырганым озине көргөвөн. Кич иши көрүп кааш, Давид Дамбаевич анаа өөрүп, хульбөс мойнаандан кылган чинге баан чыра тырткан, Мойнакпанын сала каапкан, ис үүнүе дукурурункан. Ан истен өрөгөнни исчи, өрес кашпагай иттин барааны уадалтады шыргай иштиче ажытталы берген.

Анчы харла исти салазы-биле болгаш илалдылашаан, ол удуур мараанын элдерин, Бөдүүн эде чүктөп, буттары сөөртпөй шала кожалыктай аарак шырыштарын чайдзырып ишип, чузуктарын ажа халын каап чоруп өргөн.

Ортумак шынгыг, салгынта додукаан хуерн шырайлыг анчы черин байлаан көрүп, анын кайнар бээр уг-шини билеп, дорттай аарак чоруп өргөн. Мойнакпаш каян-ла аэре бээр ирги дөп дындалап каап, кеденгирлеп чоруп.

Дун үезе, Иттын эргенин Кара-Чал кырманда дымкал-

жир аннап, чылдың хөй үезин тайга-таидыга эрттирер. Аннык ачкылары база күзедин-биле өөрдөп чоруп. Илангыя киш капкаларынга оз тергийн ачкыларынч би раага.

Капка салып аннаар үе келген. Киш чөмөзөр, оруктар черлерин көрүп чораш, 150—200 хире капканы салып каар мен. Капкаларын үсүст, демиринг чылды багтай чидирин алдырып чугула. Ону сугта хайндырып, аргит шөдөйдөгө суккан, салгынынчере алып алыр кижи мен— деп, ол чугаалаар болду.

Хочуп анчы аннаар уагостогунда чадзырын сөптөп, өттүлөр илети бөкчөк, үрелбес аш-чөми, өк-чөмөктөи мак курдавырлап алыр чачылды. Оон көргүзүгөри чылдан чылче өвүп, республикада дуржулгалыг ачкыларынч би раага алпарган. Сөөдү иши сезонлуг көргүзүгөрүн ма наа денеп өскөзөмүм: 1976—1977 чылдарынн анымыр сезонунда нитини-биле 3000 рубль туннуг 15 киш, 1200 диниң дудулаган, 1977

—1978 чылдарынн анымыр сезонунда 27 киш, 2600 диниң анияп, күруге 6280 рубль орулга кириген. Мурнакчы ачкынын күш-ажылын бедди-биле үзелгенинч бир херезини — ону «Күш-ажылы шыгарал» медалы-биле, Тыва АССР-ниң Дэди Сөвдинни Президиумунун Хундүлөп бижин-биле шынаваны болур. «Социалистик чарыштын тилекчи» деп хөрөк демдөн каш улаа алган. Чоктаа чаа оон амыралданга утуундурбас улуз болушкун болуп, коллективини коммунистери Давид Дамбаевич Ооржакты СЭКП кезигүүне хулаар алган.

А. ДОНГАН. ЧУРУКТА: коммунист ачкы Давид Ооржак чайгы анымыр сезонунда тышка үзелит өлчачи — сымы мыйзын тудуп алган тур. Фотоу Ш. КУУЛАРНЫ.

ЧАА МАШИНА

ЧУРУКТА: Кулагинниң «НА3-44302 9378» деп автоводунун амылчылары чаа машинаны шөнөлдөгө көрүп турары. С. ЭДИШЕРАШВИЛИНИҢ фотоу. СЭТА-нын фотохрониказы.

Чонга эптиг болдулар

Республиканың күрүө болгаш кооперация сакчынын ажаалчылары, СЭП-ниң XXV сьездининг шийтилерин амыралда боттадылар херекке идеяжидин киришип, 1979 чылдың планыг дакталарын, хульбөктерин чедириникин күүсөдөр со-рулга-биле салгы хайдырылганын ажытканын, шынарны болгаш кылтарын беддиле, социалистик чарышка идеяжидин кирижи турар. Ону дааразында сан-туңгө көрү-өүп болур. Беш чылдың үш чартын чылдың планыг дакталаары чедириникин күүсөтөгөн. Уурметкен сардар бараан саарлаганын планын республика нитини-биле 101,5 хуу күүсөткөн, чурткачы чонга 10 млн. рубльдин бараанын планда азыр саткан, оон шийтеде күрүө салымнын ажаалчылары бараан саарлаганын планын 102,4 хуу күүсөдүн. 9 млн. рубльдин бараанын сааргаан. Устуга көргүзүгөр күрүө салымнын коллективини беш чыл иланьда көрдүм дакталаарын чедир күүсөдөрү дээрин хөрөкчөлдөр турар.

Тыва АССР-ниң күрүө сакчы-иниң биле сөөлүг чылдарда улам ийди хөгжүп турар. Чоивугу бараанырга негелде-херектелдери өскөн. Салгы амылчыларынч херекчелдерин долу хандырар со-рулга-биле бараанын чөт-чөлдөр, оларны салгы чөптөрүнө шиң дусаар айтырылгы чугула кишөөңгөй салдыпкан. Амгы үеде соодукчу-

лар, телевизор, радиопроёмиктер, кол шакарта, трын-тай казгалырга болгаш оонда өске бараанырга чоивугу негелдеден эки хандырттыган. Республиканың салгы чөт-чөлдөрү, а нитиниң чөм, невиле бидүрүгөлөргө 956 озутуг соловааларын немей алган. Оон-биле кады күрүө болгаш кооперация салгыларын сакчыныг чаа дериг-хөреселдери-биле четче хандыра. Амгы үеде нитиниң биле күрүө салымна 1181 колхоз, 193 сакчыныга 504 салгы болгаш технологтуг дериг-хөреселдери тургускан.

Республиканың күрүө болгаш кооперация сакчынынч ба, раан саарлаганын олу беш чылдың төлөвөлдө планьында 31 хуу өзери көрдүнгөн. 1980 чылда чедир салгы чөтчиниң 8100 дөрбелдин метр шөктө, нитиниң чөмөктөгөн 1700 олука, складтарын 12,9 мүн дөрбелдин метрге улагаттырар.

Уурметкен сардар бараан саарлаганынч эрткин чартык чыл планын республика нитини-биле 100,5 хуу күүсөткөн, чурткачы чонга 635 мүн рубльдин бараанын планда азыр саткан, оон нитини күрүө салгы планынч дакталганын 100,5 хуу күүсөткөн.

Республиканың салгы, нити чөмөнөлөгө, салгы транспортну коллективтеринде чоивугу салгы хандырылганын өскөндөр, бидүрүгөлө планнарын додуур болгаш амыр күүсөдөр дөш кызымак, чор-гаарыкы бау-биле ажаалдык турар бригадалар, икжилер

хой. Салгы министрствоу-луң сөдөг бидүрүгөлөринде бир чартын чылда эң дөдө түзөдөргө Кызылдың столвалар болгаш ресторанның трезиниң директору Л. И. Фурманова) коллективин чедил алган. Кызылдың салгы баазанын коллективин (спиритозолу Ф. М. Лыков) социалистик хулаагелдерин негелдери чедириникин күүсөткөн, 1979 чылдың бир чартынын түзөлдө-биле мурнакчыларынч одуруучи кирген. Кызылдың эки чөм сакчынын Г. Р. Кашкина удурткан № 19 магазинини, П. И. Вшуренко удурткан «Детский мир» магазинини, Кызылдың улэчтур бараанын сакчынын А. И. Бойкина удурткан № 55 магазинини коллективтерин чартык чылда бидүрүгөлө бедик көргүзүгөрүн чедир ап, үлөөргөй ажаалаан.

Тыванын салгы ажаалды-чыларынч амыл-иниңде чедириникин демделеп тура, ажаалда чөптөстөрүн, бар арга-куравырларын четче аныглавын турарын айтырып чугула. Салгы болгаш нити чөмөнөлөгө бидүрүгөлөринде сөөк салгынын чуртумун да, жандар, ажы-агыйны өзөс чө, рудар ам-даа өвөктөн өвөс.

Ичанган салгы ажаалдыкчыларынч мурнува соруга болза, ажаалда бар чөптөстөрүнн чөйткөмшөөн, чоивугу салгы-биле хандырылганын эки-жидип, негелде-херектелдери улам долу хандырып бо-дур.

АЪШ-ЧЕМНИ ДЕЛГЕП, САЛГАШ...

Эртен дыштаныр хуңда хоорайнын теп кудуучулуга аш-чөм бараанынынч ямаранын организастаан. Ону Кызылдың столвалар болгаш ресторанның трезиниң амылчылары баш бурунгаар белетке эрттирген. Маңда эъттен, балыктан кылган аш-чөми, кондитер аймааның кылгылары, ногадан белеткен салаттары делген.

ЧУРУКТА: делгелге үезинде. О. ОХЕМЧИКИҢ фотоу.

ОРБИТАГА ЭҢ ҮР УЖУДУШКУН

Владимир Лихов биле Валерий Рюмин космоска он үр ажаалаан. Олар Байконурдан феврал айда-ла ужуду үлөгөнөр. Космоска ужудуурынн мурунда олар анаа кады кире үр болурун, оларнын мурунда оңуктерге Владимир Ковалев биле Александр Ивановчотун алаа эрттирген үезинде-ла хөй үеи эрттиргенин билар турганар. Ичанган ук ужудуушкунга кончуг хынамалыг белеткенер.

Космоска байтайгы негелде, өске-лаа космонавтарга шыкын, оларга база-ла бе-ден өзөс болган. Бажы кор-сулуун кудун каан чүдө дег аар, шамчозканын бурбүгү чокчок ааршыкылыг, шөг ба-за дораян төвүп турган. Ич-чала-даа ол чүдө тур кады мындыг болур, ичанган олу анын эртери өрөгөчк чугула дээрин олар билди турганар. Космонавтарлар үш ду-гаар хульде хун чурмунага күш-култураны немей кыл-дырып ужудуушкун башкара-тылган делгелде, мезикте-дайгап каан. Чүдө дөдө кө-чүмүгэ немей кирилерин зо-монитар колдууду-ла беш азы адык дугаар хульде, кыян денне чок чорукка элзон тааржы берген, дилээр турган.

Лихов биле Рюмининиң холадук каткымын ужудуушкун башкара төвүч ажаалдычылары ийги негелгенин төм-чүзүдө динил каан. Ичанган ук ажаалдычылар космонавтарынн нити бай-далы эки-дөп ден түннели кылдылар. Марттын эгезинде космонавтар боттарында био-га, а нитини-биле адыга, бешти «Прогресс» хульде алганылар. «Салют-6» ол үеде чедир космоска бидүн чартык чөп болгон болгаш аңа эзы чөмөнчөк солушкан. Ичанган ову үзүлгөни-биле сөптөн салдар эртерек чү-гүдө турган. Септелге эр-терек чугула бич-дө чүдө-дөрүн «Прогресс» корабль-

аңа чедир берген. Септел-гөн каячаар чорударын эки-пачи черге турган-ла мык өрөгөнү билан алган турган. Ол чүдүлерин орбитага бир-ден-бирэ чопка күүсөткө-нүн соонда, «Салют» моон сонгаар-лаа бугурелайг ажаалап болур-дур деп түннеди специалистер кыл-ган.

Оон соонда хөй-ле шөнөл-дөдөр эгезден. Космонавтар космоске ужудуу үтөрлөң мурунда Ту-134 деп само-лётка олурун алган. Москва — Иркутск — Камчатка — Якутск — Астрахань — Москва деп маршрут-биле бир ужудуушкуну кылдылар. Ичанган олу ужудуушкун агаарга чүдөө сөс чартык шак үрүдүчүздө. Космоска ук өрөгүтүчү күдө кам-ла мину-тала эртерекен. Космоска ужудууп келген үезиниң дур-жууда ул маршрутту олар чөдө-лаа катап каталганы.

Ол «орукка» тырттырын ош-көп километр ууун плөвнэзил олар «Союз-32» деп корабль-биле Черге чо-рудуп бергенер. Изыг яны-лар— деп, ул чаа чугулу эки-леер— мычар үлөөн.

Ужудуушкун үезинде космо-навтар үш «Прогресс» ху-льде алганылар, оон барзын бир катап эде туудуругу соловаалар-лаа, оон ийди ра-диотелескоптун иарын, эл-төмөннине база кылдылар. Ол бүгү чүдүлерин олар үзүк чөк эртен шийнелдери-биле кады чорутканы.

ЧААРТЫКЧЫЛАРНЫҢ САЛЫШКЫНЫ

Тыванын өңүг металлур-гиянынч байтагыны «Тыва кобальт» комбинаттын хөй икжилег коллектив ретовчу-ларынч «Хожудан турарлар чөк ажаалдар» деп өгөлдө-кенин дөштөшшөөн, чедириникин ажаалдан турар. Ком-бинат бо чылдың алды аяла-рымынч планын 126,3 хуу күүсөдип, эрткин чылдың өл-үөс-биле денгизге продук-ция бидүрениң 11,2 хуу өс-түргөн. Бо чедиринде бидү-рүгөлө амылчы денпалыг чө-лдөг аргаларын доктаамал шийнээлдеп, мурнакчы дур-жууданы нөптөрүн турар, чартыкчыларынч болгаш ча-артыкчыларынч нитиниң үзү-түккүзү өвөктөн өвөс. Ко-бальттын илал амырага киритирин турар аар өр-төнгө холуу саларынч чө-рыгылан дык элөкчөткөн. Бир тоңи кобальт адырына чарыгдар амманты эрткин чылды денгизинде бо чылдың 10 хуу өвөктөгөн. Ичанган кол-лөдүнүнүң бөт-үшүн бо чылдың 4,4 хуу өвөктөгөн, а ол эрткин чылдазындал 10 хуу өвөктөгөн боон турар.

Бо чылдың бирги чарты-нда «Тыва кобальт» комбинат-тынч жогаалдычылары болгаш кампагалыг чартыкчы-лары чедириникин ажаал-дан, 75600 рубль кампагалыг чартыкчы савалдарынч бидүрүгөлө шийнээлчө-нер. Гидрометаллургия негизин кол специалитери В. И. Лазарев, В. В. Лазу-рзин, О. П. Муравьев оларынч киритени савалдарынч ду-гаар бидүрүгөлө хөргөлдөй хыргыг, хоралыг холуу салыг сугтуу тускай шыкжамырже дамчыларынч чаа схеманың ажаалдамындал ул чөкө 13800 рубль кампагалыг бер-ген. Газ соодурар «П-136» маркалыг тургузтуу эде илалган. В. И. Лазарев, А. Т. Сосенал, К. И. Ювочкин оларынч чартыкчы савала бидүрүгөлө 2666 рубль кам-пагалыг болган. База-ла ин-диг «П-138» деп газ соодуру-музу чартыган А. М. Ондар, Н. С. Доробов, А. А. Сатпа-нов оларынч савалыг ший-нээлчөргө 973 рубль кам-пагалыг болган.

Михаил ЧЕРНЫШЕВ, ПМА-ны тускай корреспондентипил. Ужудуушкун башкара төп.

А. МАНДЫНЧЫ, Хожу-Ачы суур.

Кижилер, болушкуннар, фактылар

Хайныктырып келир

Бо чылдың октябрь 11-де Совет Тыва 35 харлаар. Келер 1980 чылдың июнь 28-те тыва бижикти чогаалды тургуска...

Тыва чонунуң төчөчү чогаалының сайырып келген эге...

ТАР-ның Даштыкы херек ламызы. Бо чалатгың сестера бе...

Бижик: «Чалаада хоорайга эмчи турган казакан бажы...

Тыва бижиктиң делгелгези. Ызда тыва дымды шийинчи...

С. Шинчестун тыва чогаалчылар-биле кады оларур...

«Хундууг» ш Кудажы! СССР-ини Чогаалчылар Эв...

Тывага кадык камгалалымың сайырылыгы совет эр...

Юбилейге киржир

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи, Тыва АССР-ниң Юрүне шаңналыны лауреады М. М. Муңзун...

Бо кинонуң сөөлгү тырттырышынынга Ленинград хоорайга А. Орман-биле кады кириштивис...

Максим Муңзун бо хүннерде найысылал Москваже совет кинонуң 60 чыл болур юбилейинге киржири биле чалаткан...

Хөөрөжип оруксанчыг

Арттар, сыннар бертин төвер серген, Ала-чайгаар үйгүм келди. Салгып-чүрөөм хөглөп келди...

Тыва Чонга Билир Силер Бе?

Музыка score for 'Tыва Чонга Билир Силер Бе?' with lyrics in Tuvan and Russian.

Саян, Таңды дагаларың Эртинге байлаан ажылдааштын Чаагай чыргал тургускан...

Бир шай шопулааның шилтинге чөкө чыгар азы дус, бир стаканга найы азы даганы кирерин?

Торлаалар

Шошкур-Бара кырган-биле ийледе үжөө шаа хөпөөни арай деп, трактор тергезинге...

Сонуургактарга

Хоочун таньштар. Сураглыг италиян ырайыкы Эрико Каруэ Америкага...

Чугадыг жызы. Француз чогаалчы Виктор Гюго Пруссияже бар чораян. Кызылгараг чогаалчыны...

Illustration of a glass and various fruits for the 'Fruit Garden' section.

Телевидение

АВГУСТ 11-ДЕ БИРИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 10.00— «Уе», Информастыг программа...

agaar logo and text: Кызылдың агаар станциязыңды...

КИНО Д. АВГУСТ 11-ДЕ «НАВЫРАЛ»: «Каскадерлер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00...

Адакелерге

Тыва АССР-ниң Култура министерствозу 1979 чылдың август 20-де уран чуудун Кызылда тускый шопулаанга...

Өөренирин күзээннерге

Балгазының № 2 кездэ ортуман профтехучилищени 1979—80 өөредилге чылында сургуулар хүлээп алыр.